

RAJCA (187) *sb m*

rajca (154), **radca** (27), **radzca** (6); radca Mymer¹, BielKom, GliczKsiąż, Goski, GostGosp (2); radzca BierEz (2), Mymer²; rajca : radca : radzca LibLeg (1:1), BielŻyw (3:-:1), ConPiotr (1:1:1), GroicPorz (12:2), BielKron (42:11), SkarŻyw (1:-:1), SarnStat (23:6).

-a- (86), -ã- (10); -ã- BierEz (2), MurzNT, BibRadz, RybWit; -a- : -ã- BielKron (50:1), Mącz (12:3), SkarŻyw (1:1); końcowe a jasne.

sg N rajca (44). ◇ G rajce (7). ◇ D rajcy (1). ◇ A rajcę (4). ◇ I rajcą (13). ◇ V rajca (1). ◇ pl N rajce (42), rajcy (4); -y ZapKościar, Calep, VotSzl; -e : -y LibLeg (1:1); ~ -e (9), -é (1), -(e) (32); -e : -é SarnStat (9:1). ◇ G radziec (24), rajców (3), rajc (1); rajców Calep (2); rajców : rajc Mącz (1:1); ~ -ów (1), -(o)w (2). ◇ D rajców (15); -óm (3), -om (2), -(o)m (10); -óm : -om SarnStat (3:2). ◇ A rajce (11). ◇ I rajcami (9), rajcy (3), rajcni (1); -ami ZapWar, BielŻyw, ConPiotr, RejZwierz, Goski, HistLan, RejZwierz, WujuJud; rajcy BielKron, OrzQuin, GórnDworz; -ami : -ni SarnStat (1:1); ~ -ami (5), -(a)mi (4). ◇ L rajc(o)ch (1). ◇ V rajce (3); -e (1), -(e) (2).

Sł stp: radca, raca, radzca, radzsa, rajca, rajdca, rajdzca, Cn: rajca, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XIX w.: radzca, radca, rajca.

1. Członek rady; senator Murm, Mymer, BartBydg, Mącz, Cn; konsul Mącz, Vulg, JanStat; proconsul PolAnt; consiliarius Calep; vir consularis, patricius Cn (162) : Murm 176; Mymer¹ 11v; BartBydg 142; Mymer² 11; Mącz 5b, 33b, 56d, 63d, 175d (9); Assessor – Społ^m wurdzie fzedzacy, rayca Calep 105a, 247a, 967a, 1041a.

W połączeniach szeregowych (2): Consularis, Ten który pánem rádnyim/ Ráycą álbo burmiítrzem był. Mącz 63d, 63d.

Wyrażenie: »radzca pospolitej rzeczy« (1): [Mieszko wtóry był] niedbály/ żony fwey więcey słuchał y náśládował niź radziec pośpolithey rzeczy. BielKron 346.

a. Radny, członek rady miejskiej (95) : ZapWar 1534 nr 2371; yeŃthlibi theŃch raycze zmyeŃczan swoych dłuŃznikow onym czo dłuŃzno. sprawyedliwoŃczy Nyeczynyli MetrKor 40/818; ConPiotr 31; Ráyce powinni ná koŃdy rok przed Ńtárfzymi y celnieyŃzymi s pośpolitwá liczbę czynić/ ze wŃzyŃtkich wŃiętych dochodow MieyŃkich. GroicPorz b4v, b4v, f4v, pv; Gwido przed tym rzeczony/ ten był Ráycą/ miał żonę y dzyeći we Fráncyey potym [...] wybran był ná Ńtolec PapieŃki. BielKron 183v; Ráyce do krolowey Elźbiety Ńzli Ńkarzyć ná zamek w niebytnoŃci krolewŃkiewy BielKron 393v, 393v; GórnDworz R3v; (nagł) Ráyce. (-) Iákie Pánie wybieracie/ OtoŃ takie Ńobie macie RejZwierz 234, B3v, 234; ZapKościar 1584/43v; á gdy gáŃić [poŃzar] porzádek ma bydź Ńpiány v Rádziec/ y poŃtánowiony GostGosp 142, 142; A Woiewodá lepak Ráyce/ kórzny tego vrzędú Ńobie zléconého zániedbawác będą/ ilekroć wyŃtąpią/ ma kárác Ńtem grzywien SarnStat 287, 270 [2 r.], 287, 945 [2 r.], 956 [2 r.]; CiekPotr 37; RybWit B3v.

W połączeniu z nazwą miejscową lub przymiotnikiem od nazwy miejscowej [w tym: ai (21), G sb (4); rajca + nazwa (21), nazwa + rajca (4)] (25): LyŃthv trzeba KrolyewŃkyego do radzyecz LwowlŃkich Abi nyedaly zelyeŃkowy slvczka pienyadzi LibLeg 11/185, 11/55v, 57v; ZapWar 1507 nr 1982, [1546] nr 2646, 1548 nr 2667; GroicPorz bb2 [2 r.]; SzeŃc Rádziec miáŃtá Fráńkfurtu Ńtali przed koŃściołem ze złotym podniebieniem/ pod ktore wŃzedł Cefarz BielKron 331, 393v [2 r.], 399v, 405v, 418; OrzQuin

Aa5v; *GórnDworz* R3v; Ráyce Krákowfcy w rynku też tryumphowáli *StryjKron* C3v, B4v; poruczamy tę rzecz [...] Kaftelanowi Poznánfkiemu/ y Wielkiéy Polfki Generałowi/ z Ráycami Poznánfkiemi *SarnStat* 1236, 967, 1018, 1103; *KlonFlis* Bv; Sebeftyan Acernus, Ráyca Lubelſki, Woyt Píárſki. *KlonWor* *4, *ded* **2.

W połączeniu z (imieniem i) nazwiskiem [w tym: nazwisko + rajca (5), rajca + nazwisko (1)] (6): sławatny Ian ffigura raycza y myesczanyń warsowsky y s zona swa anna [...] zessnaly *ZapWar* 1548 nr 2667; *BielKron* 418v; My [...] Wolffá Sanfchem [...] Henryká Forothdánfkiego/ Ráyce z wyszféy nápiſánémi iáko z Biſkupem/ Komendorem/ y Ianem/ zá ſwiádki/ [...] miánuiemy y wybiéramy *SarnStat* 1072; *KlonFlis* Bv; SZLACHETNEMV Y SLAWIETNEMV Pánu STANISLAWOWI LICHANSKIEMV Ráycy Lubelskiemu, przyiaćielowi y Kolledze łáskáwemu, etc. *KlonWor* *ded* **2, *4.

W połączeniach typu szeregowego z nazwami innych urzędników (14): TV fye godzi nieco powiedzieć o niedbáloſci ktora ielt w wielu Miáſteczkach/ iże Ráyce z Woythem y s przyſięzniki/ Piárſkie mieyſce ludźmi ktemu nieſpráwnymi záladzáiá *GroicPorz* d4v, e; *BielKron* 370v; Burmistrze, Raycze woyt, Ławnicy ktorým sąd y executiá nalezy dogladac tego maiá *ActReg* 17; rofkázuujemy wſzytkim Stároſtóm mieyſc/ y miáſt y miáſteczek Burmiſtrzóm y Ráycom: ábyſcie tákowe Iármárki [...] przez obwołánié iáwné Woźnégo do wſzytkich [...] wiadomoſci [...] przywiedli *SarnStat* 1229, 219, 275, 320, 954 [3 r.], 957, 971; tákże Woytowie/ Ráycy/ ławnicy [...] niechayby też záraz po elekcyách fwoich pewne á znoſne pámiętne/ do tegoż fkárbu Rzeczypoſp<<olitej<>> dawáli *VotSzl* D3v.

Wyrażenia: »rajca miasta« = *consul civitatum JanStat, JanPrzyw* [szyk 9:4] (13): Przyſięga Sług Mieyſkich. IA. N. przyſięgam P. Bogu wſzechmogácemu/ iże Panom Ráycom Miáſtá tego chcę być wierzen y poſłufzen *GroicPorz* g2v; *BielKron* 331; Item áby Ráyce Miáſt y ini Mieſzczánie nie byli niedbáli y niepoſłufzni w wykonywaniu wſtaw *SarnStat* 944, 204, 275, 287, 385, 926 (11).

»panowie rajce« (12): Myly panye bormistrzv y wy myly panowye raycze *ZapWar* 1535 nr 2413, 1535 nr 2413; (*marg*) Kmieciá niewola (–) Bo iako Marcin náſtánie [...] Dáyże czynsz dayże kokofzy [...] Sery/ gęſ iáyca Długoſ rządził pánie ráyca *RejRozpr* D4; A kthoby fye przeciwił Pánom Ráycom y poſpolitemu dobremu/ y ſpráwiedliwoſci/ tákiemu niechcę pomógáć *GroicPorz* g2, d4, g, gv, g2v, g3; *RejFig* Bb5v; Tákże téz y my vczynimy [zjazd] tu w Przemyſłu/ z Pány Ráycy Przemyſkimi *OrzQuin* Aa5v; Owoſci pánowie Ráyce/ Pátrząc ná nie áz ſie fráć chce *RejZwierc* 234.

Szeregi: »burmistrz, (i, albo) rajca; burmistrz z rajcą« = *proconsul cum consule JanStat* [szyk 13:2] (8;7); *ZapWar* 1535 nr 2413 [2 r.], 1546 nr 2646; Consul, qui reipublicae consulit, burmystrz, raycza *BartBydg* 34b; *ConPiotr* 31; *RejWiz* 102; A ieſliby ſię mieſzczánie w tákiey rzeczy inák záchowáli/ tedy Stároſtá má Burmiſtrzá y z iednym Ráycą poimác y dáć gi íćiąć. *UstPraw* F4v; *RejZwierc* 102; A gdy ſie ták nalázło iż gwałtu nie było/ dali zá to [za nieſlušzne stracenie ſzlachcica] gárdlá pod miecz Burmiſtrz y dwá Ráyce *BielKron* 418v, 418v [2 r.]; Wzowmyſz Woytá z Lawniki Burmiſtrzá z Ráycami/ Aby przyſzli z mieyſkemi do nas pieczęćiami. *HistLan* E; Złoto wnet zbłáźni burmiſtrzá y ráyce/ Złoto vczyni złodzieiá y zdraycę. *RejZwierc* 227; *WujJud* 146; *SarnStat* 504; [*OpisyPozn* 1564/65 nr 9; *GrzegŻarnPos* 632 (Linde)]. [Ponadto w połączeniach typu szeregowego z nazwami innych urzędników 6 r.]

»wojtowie i rajce« (1): ná žádání tegóz Rektora Wóytowie y Ráyce [*Advocati et Consules JanStat* 220] miał pomienionych będą winni śwę flugi poľać ku pohámowaniu vporu oného niepoľufzného [*żaka lub studenta*]. *SarnStat* 204. [*Ponadto w połączeniach typu szeregowego z nazwami innych urzędników 9 r.*]

b. *W starożytności (głównie o stosunkach rzymskich) członek Senatu, dostojnik (45)*: Ten to Boecius czału Teodorica Czełarza w Rzymie był rayczą vczynion. *BielŻyw* 168, 61; A ieliż Demetryus/ y ci ktorzy z nim łą rzemieśnicy máią co za przyczynę przeciw komu/ wźák práwo siedzi y łą Rayce/ thámże niech ná fię łkárzą. *BibRadz Act* 19/38; iáko od krolow pirwey do rádzyc/ ták od rádzyc do dzyefiáci mężow było przeniefienie zwirzchności ná lud poľpolity. *BielKron* 119; rzekli wźyfcy [*Rzymianie do Żyda*] prawdę mowi. A gdy obaczyli Ráyce iż to żyd był/ łkázili iego rádę *BielKron* 464, 105, 106, 107, 107v, 109 (11); [*WerReguła* 142].

W połączeniu z imieniem [w tym: imię + rajca (18), rajca + imię (4)] (22): Gdy to poľłowie przepowiedzyeli Senatowi/ wyłtąpił Brutus ráycá/ vczynił rzecz długą przed Senatem przeciw rzeczy poľłow *BielKron* 105; Potym też Menenius Agrypá Ráyca poľł wyłtąpił/ mowił do nich przez przypowieść *BielKron* 108, 106, 107, 108, 108v, 120 (22).

W połączeniu szeregowym (1): KROL Daryufz łpráwił wielką wieczera ná wlyfthkie domowe fluzebniki łwoie/ i ná wlyfthkie vrzędniki Medłkie/ y Perłkie/ y ná wlyfthkie łlachćice/ y łędzie/ y ráyce *Leop* 3.*Esd*r 3/2.

Wyrażenie: »rajca rzymski, w Rzymie« [*szyk* 11:3] (13:1): Ráyce Rzymłcy [*Consules ... Romanorum*] łlyfząc przyfcie Alexandrá bárzo łie przelękli *HistAl* B5v; Rozdzyał dwudziełty y czwartý/ o Rzymłkich Ráycoch *BielKron* 104v, 106, 120, 130 [2 r.], 151v, 175 (10); *Mącz* 263a; *Decemviratus* – Vrząd dzełziay [*lege*: dziesiáci] ráicow w rzymie. *Calep* 290a, 290a.

Szeregi: »magistratus albo rajce« (1): Widząc Rzymiáne okrutność Cefárzow [...] chcieli [...] ná łtáry obyczay záłię Dyktatorłki náłtępic/ áby záłię Mágiftratus álbo Ráyce zupełną mocą łwoią Rzeczypoľpolitą łpráwowáli *BielKron* 141.

»senat (a. senatorowie) i (a, albo, także) rajce« [*szyk* 2:2] (4): Ráyce tákież Senat Rzymłki vrádzili poľłać do nich [*nieprzyjaciól*] poľłty mądre *BielKron* 107v, 108v; młóć [*lege*: młódź] Rzymłka podług łtárego zwyczayu wybornie byłá poľłanowiona/ ktora Senat álbo Rayce ktore oni oycami zwali tego dnia gdy mieli łędzić w łenaćie/ do Ratufza doprowadzała *KwiatKsiąż* D3v; Grekowie łátá łwe od tych łfthych piący á piący łát. *Olympiadas* ráchowáli rownie yáko Rzymiáne wedle raic á łenatorów Rzymłskich. *Mącz* 263a.

c. *U Żydów: członek Sanhedrynu (2)*: O przekłeci Żydowie báli łie łsemraniá ludłkięgo/ a niebáli łie zabitz łyna bożego [...] O przewrotni rayce/ ij tzo czynicie *OpecŻyw* 83.

Szereg: »rajca abo senat« (1): przyłzedł Iofeph z Arimáthjiéi/ vtćiwy pán radny (*marg*) Ráica abo Senát (–) ktory tész czekáł krolełtwa Bożego *MurzNT* *Mar* 15/43.

2. *Doradca; suasor Mącz, Calep; consiliarius PolAnt, Vulg; consultor Mącz; consiliator Calep; consul Vulg (21)*: W tey rádzie nigdy nie byway/ Ani złęgo radzce wzyway *BierEz* G, H4; *BielKom* B7v; *GliczKsiąż* K5v; *RejWiz* 3v; *Goski* A2, A2v; *Consultor, Ráyca*/ ten który rádę dawa. *Mącz* 63d, 287c;

O dziewictwie/ powiada/ y poświęceniū duŕze Páweł Apoŕtoł/ wyborny ráycá *SkarŻyw* 120, 595; Consiliator – Ráycy, radi dodawaiący. *Calep* 247a, 1013b, [1041]a; *GrabowSet* N3; [*NowomModl* 22].

rajca czyj (1): Bo któŕ poznał vmyŕł Páńłki? ábo kto był ráycą iego? *WujNT Rom* 11/34; [*SenekaGórn* 80].

W połączeniach szeregowych (2): Pan [...] odyimuie z Ieruzalimá y z Iehudy [...] Rycerzá y mężá walecznego/ łędziá [!]/ y proroká/ y wieŕczká á łtárcá. Rotmiŕtrzá y vćiwiá oŕobę y ráycę/ y mądrego *BudBib Is* 3/3; ktory [*Bóg*] towárzyłzá ŕadnego/ pomocniká y ráyce niepotrzebowá/ do tego áby nas łobie obrał *CzechRozm* 10v.

Wyrażenie: »rajca dobry« (1): Ziednyi łtrony łtáł duch/ raica dobry/ z drugiéi zdrádné ciało *MurzHist* M; [*Y* był tám w mieŕcie ieden máž imienie^m Yohanneŕz/ [...] wymowcá y dobry ráycá/ á vmiáł rádzić wielu *FlawHist* 53v].

Szereg: »([abo]) rajca a ([abo]) pomocnik« [*szyk zmienny*] (1): [*okrutnik*] zwoáł wŕziték [!] lud łrzod miaŕta y poczáł Zenona dręczyć aby mu powiedział, ktoreby kthemu [*tj. namawianiu do buntu*] raycze á pomocniki miał ale on [...] wŕzithkie oczyŕcił *BielŻyw* 41; [*Ia* pieniędzy niedałbych temu nigdy/ któryby ie wiadomościá pewná moiá/ ábo ná grę/ ábo ná zákazáne wŕzeteczeńŕtwo obrócić miał/ ŕebych ŕie nie zdał bydŕ iego ábo pomocnikiem/ ábo ráycą. *SenekaGórn* 80]. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

Przen [czego] (1) : Zadney wymowki niemaŕz ieŕtli przeciw przijacielowi przewiniŕz, bowiem radzcza pzyacielŕwa [!] był domyŕł cznoty. *BielŻyw* 119.

3. *Zarządca; consul Mącz, JanStat* (3) : [*w dzień fortunny*] Wŕzelki vczynek pocźciwy pocźynay. Krole, ksiáŕŕeta y ine pany na pańŕthwa przekładay Burgkrabie, Raycze w gimieniu vŕtawiay *FalZioł* V 52; Designare aedificio consules, Poŕtanowić albo wyŕadzić ráyce którziby mieli pieczá około budowánia *Mącz* 392c.

Zwrot: »wybierác rajce« (1): [*podkomorzy*] ná dzień [!] ŕwiétego Ianá Krzćicielá ma wybierác Ráyce w Wieliczce [*eligere consules in Wieliczka JanStat* 44] y łtárlŕzé Stolniki/ to ieŕt robotniki w górách *SarnStat* 379.

4. *Zwycięski wódz* (1) : Kiedy Ráyca zwycięŕtwo otrzymał: do kupy Nieprzyaciółom wŕziéte znaŕzał wŕzytki łupy. *KlonWor* 17.

Synonim: 2. asesor.

Cf **PORADNIK, RADA, 1. RADNY**